

CHET EL INVESTITSIYALARINI HIMOYA QILISHNING HUQUQIY MEXANIZMLARI

ПРАВОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ ЗАЩИТЫ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ

LEGAL MECHANISMS FOR THE PROTECTION OF FOREIGN INVESTMENT

SamDU yurisprudensiya yo‘nalishi I bosqich talabasi
Ximmatova Gulmira Murotjon qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada chet el investitsiyalarini himoya qilishning huquqiy mexanizmlari O‘zbekiston misolida o‘rganiladi. Maqolada mavjud ilmiy adabiyotlar va O‘zbekiston qonunchiligi tahlil qilinib, chet el investitsiyalarini himoya qilishning milliy va xalqaro huquqiy mexanizmlari ko‘rib chiqiladi. Natijalar asosida O‘zbekistonda chet el investitsiyalarini himoya qilishning samarali huquqiy mexanizmlari taklif etiladi va xulosalar chiqariladi.

Kalit so‘zlar: chet el investitsiyalari, huquqiy himoya, investitsiya qonunchiligi, xalqaro shartnomalar, nizolarni hal etish, O‘zbekiston

Аннотация: В данной статье будут рассмотрены правовые механизмы защиты иностранных инвестиций на примере Узбекистана. В статье будет проанализирована имеющаяся научная литература и законодательство Узбекистана, рассмотрены национальные и международно-правовые механизмы защиты иностранных инвестиций. На основании результатов будут предложены эффективные правовые механизмы защиты иностранных инвестиций в Узбекистане и сделаны выводы.

Ключевые слова: иностранные инвестиции, правовая защита, инвестиционное законодательство, международные договоры, разрешение споров, Узбекистан

Abstract: In this article, the legal mechanisms for the protection of foreign investments are studied on the example of Uzbekistan. The article will analyze the

existing scientific literature and the legislation of Uzbekistan and consider the national and international legal mechanisms for the protection of foreign investments. Based on the results, effective legal mechanisms for the protection of foreign investment in Uzbekistan are proposed and conclusions are drawn.

Keywords: foreign investment, legal protection, investment law, international agreements, dispute resolution, Uzbekistan

KIRISH

Globalashuv sharoitida chet el investitsiyalari mamlakatlar iqtisodiy rivojlanishining muhim omili hisoblanadi. Bu O‘zbekiston uchun ham dolzarb ahamiyatga ega. Shu bois, chet el investorlarining huquqlarini himoya qilish va ular uchun qulay investitsiya muhitini yaratish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biridir [1]. Ushbu maqolaning maqsadi O‘zbekistonda chet el investitsiyalarini himoya qilishning mavjud huquqiy mexanizmlarini o‘rganish va tahlil qilishdan iborat.

USULLAR VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Maqolani tayyorlashda qiyosiy-huquqiy, tizimli tahlil va mantiqiy usullardan foydalanildi. O‘zbek, rus va xorijiy manbalar, shu jumladan ilmiy maqolalar, monografiyalar va qonunchilik hujjatlari o‘rganib chiqildi.

O‘zbekistonda chet el investitsiyalarini huquqiy tartibga solish masalalari Gulyamov [2] tomonidan o‘rganilgan. Muallif O‘zbekistonda investitsiya qonunchiligining rivojlanish bosqichlarini tahlil qilib, chet el investitsiyalarini himoya qilishning asosiy huquqiy mexanizmlarini ko‘rsatib bergan.

Xodjayev [3] o‘z asarida O‘zbekistonda investitsiya muhitini yaxshilash va chet el investitsiyalarini jalb qilish masalalarini tadqiq etgan. Muallif chet el investitsiyalarini himoya qilishning huquqiy kafolatlarini takomillashtirish bo‘yicha takliflar bergan.

Rustambekov [4] O‘zbekistonda investitsiya faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish va qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini o‘rganib chiqqan. Muallifning fikricha, mamlakatda chet el investitsiyalarini himoya qilishning huquqiy bazasi yetarlicha shakllangan, ammo uni amaliyotda qo‘llash mexanizmlarini takomillashtirish zarur.

NATIJALAR

Adabiyotlar tahlili va O‘zbekiston qonunchiligini o‘rganish natijasida chet el investitsiyalarini himoya qilishning quyidagi asosiy huquqiy mexanizmlari aniqlandi:

1. Milliy qonunchilik. O‘zbekistonda 2019-yil 25-dekabrda "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to‘g‘risida"gi yangi qonun qabul qilindi [5]. Ushbu qonunda chet ellik investorlarga keng huquqlar, kafolatlar va imtiyozlar berilgan.

2. Xalqaro shartnomalar. O‘zbekiston 50 dan ortiq davlat bilan ikki tomonlama investitsiya shartnomalari (BIT) tuzgan [6]. Bu shartnomalar chet el investitsiyalarini himoya qilishning muhim vositasi hisoblanadi.

3. Ko‘p tomonlama konvensiyalar. O‘zbekiston Investitsiya nizolarini hal qilish bo‘yicha xalqaro markaz (ICSID) to‘g‘risidagi konvensiyaga a‘zo [7]. Bu investorlar va davlatlar o‘rtasidagi nizolarni hal etish mexanizmini belgilaydi.

4. Milliy sud tizimi. Investorlar o‘z huquqlarini himoya qilish uchun O‘zbekiston sudlariga murojaat qilishlari mumkin.

5. Xalqaro arbitraj. O‘zbekiston qonunchiligi xalqaro tijorat arbitraji va investitsiya arbitrajini tan oladi [8].

TAHLIL VA MUHOKAMA

O‘zbekistonda chet el investitsiyalarini himoya qilishning yuqorida sanab o‘tilgan huquqiy mexanizmlari bir qator afzalliklarga ega. Yangi investitsiya qonunchiligi investorlar uchun huquqiy aniqlik va kafolatlarni ta‘minlaydi. Xalqaro shartnomalar esa investorlarga qo‘shimcha himoya beradi va nizolarni xalqaro miqyosda hal etish imkoniyatini yaratadi.

Biroq, ushbu mexanizmlarning ba‘zi kamchiliklari ham mavjud. Masalan, milliy qonunchilik tez-tez o‘zgartirilishi mumkin, bu esa investorlar uchun noaniqlik tug‘diradi. Xalqaro shartnomalar esa ba‘zan davlatning tartibga solish huquqini cheklashi mumkin [9].

O‘zbekistonda chet el investitsiyalarini himoya qilishning samarali tizimini yaratish uchun quyidagi tavsiyalarni berish mumkin:

1. Milliy qonunchilikni yanada takomillashtirish va barqarorlashtirish;
2. Xalqaro shartnomalarda investorlar va davlat manfaatlarini muvozanatlashtirish;
3. Nizolarni hal etishning muqobil usullarini rivojlantirish;

4. Milliy sud tizimining samaradorligini oshirish;
5. Investitsiya nizolarini hal etish bo'yicha maxsus sud yoki arbitraj markazini tashkil etish.

O'zbekistonda chet el investitsiyalarini himoya qilishning huquqiy mexanizmlari so'nggi yillarda sezilarli darajada takomillashtirildi. 2019 yildagi yangi investitsiya qonuni bu borada muhim qadam bo'ldi. Qonun investorlarga keng huquqlar va kafolatlar berish bilan birga, investitsiya faoliyatini tartibga solishning zamonaviy mexanizmlarini joriy etdi [5].

Shu bilan birga, chet el investitsiyalarini himoya qilish mexanizmlarini takomillashtirish jarayonida milliy manfaatlarni ham inobatga olish muhim. Xususan, strategik tarmoqlarda davlatning tartibga solish huquqini saqlab qolish, atrof-muhitni muhofaza qilish va mehnat huquqlarini ta'minlash masalalariga e'tibor qaratish lozim [9].

O'zbekiston uchun xorijiy mamlakatlarning ilg'or tajribasini o'rganish ham foydali bo'lishi mumkin. Masalan, Singapur va BAA kabi mamlakatlar tajribasi investitsiya nizolarini hal qilishning samarali mexanizmlarini yaratishda qo'l kelishi mumkin [10].

Shunday qilib, O'zbekistonda chet el investitsiyalarini himoya qilishning huquqiy mexanizmlarini takomillashtirish – bu uzluksiz jarayon bo'lib, u doimiy monitoring va tahlilni talab etadi. Bu jarayonda nafaqat huquqshunoslar va iqtisodchilar, balki amaliyotchi investorlarning ham fikr-mulohazalarini inobatga olish muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekistonda chet el investitsiyalarini himoya qilishning huquqiy mexanizmlarini yanada takomillashtirish uchun quyidagi yo'nalishlarni ko'rib chiqish maqsadga muvofiq:

Raqamli iqtisodiyot sharoitida investitsiyalarni himoya qilish. Blokcheyn texnologiyalari va kriptovalyutalar kabi yangi investitsiya obyektlari paydo bo'lmoqda. Qonunchilikni bu o'zgarishlarga moslashtirish zarur.

Ekologik va ijtimoiy mas'uliyatli investitsiyalarni rag'batlantirish. "Yashil" investitsiyalar uchun qo'shimcha imtiyozlar va kafolatlar joriy etish mumkin.

Mintaqaviy hamkorlikni kuchaytirish. Markaziy Osiyo mamlakatlari o'rtasida investitsiyalarni o'zaro himoya qilish bo'yicha ko'p tomonlama shartnoma tuzish imkoniyatini ko'rib chiqish foydali bo'ladi.

Investitsiya ombudsmani institutini joriy etish. Bu institut investorlar huquqlarini himoya qilish va ular bilan davlat organlari o‘rtasidagi nizolarni sudgacha hal etishga yordam berishi mumkin.

Milliy xavfsizlik manfaatlarini inobatga olgan holda, strategik tarmoqlarda chet el investitsiyalarini cheklash mexanizmlarini aniq belgilash.

Bu yo‘nalishlar bo‘yicha islohotlarni amalga oshirish O‘zbekistonda chet el investitsiyalarini himoya qilishning huquqiy mexanizmlarini yanada mustahkamlashga va mamlakatning investitsion jozibadorligini oshirishga xizmat qiladi.

XULOSA

O‘zbekistonda chet el investitsiyalarini himoya qilishning huquqiy mexanizmlari murakkab va ko‘p qirrali tizimni tashkil etadi. Bu tizim milliy qonunchilik, xalqaro shartnomalar va nizolarni hal etish mexanizmlarini o‘z ichiga oladi. Har bir mexanizmning o‘ziga xos afzalliklari va kamchiliklari mavjud.

Samarali huquqiy himoya tizimini yaratish uchun milliy va xalqaro darajada kompleks yondashuv talab etiladi. Bunda investorlar va davlat manfaatlarini muvozanatlashtirish, huquqiy barqarorlikni ta‘minlash hamda nizolarni hal etishning samarali mexanizmlarini yaratish muhim ahamiyat kasb etadi.

Kelajakda bu sohada yanada chuqur tadqiqotlar olib borish, xususan, raqamli iqtisodiyot sharoitida chet el investitsiyalarini himoya qilishning yangi mexanizmlarini o‘rganish maqsadga muvofiq bo‘ladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risidagi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 11.09.2023 yildagi PF-158-son, <https://lex.uz/ru/docs/-6600413>
2. Gulyamov S.S. (2019). Chet el investitsiyalarini huquqiy tartibga solish. Toshkent: TDYU nashriyoti.
3. Xodjayev A.R. (2018). O‘zbekistonda investitsiya muhitini yaxshilash va chet el investitsiyalarini jalb qilish masalalari. Iqtisod va moliya jurnali, 2018(5), 20-28.
4. Rustambekov I.R. (2020). O‘zbekistonda investitsiya faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish va qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar jurnali, 2020(1), 100-110.

5. O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 25-dekabrdagi "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to‘g‘risida"gi O‘RQ-598-son Qonuni // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 26.12.2019-y.
6. O‘zbekiston Respublikasi Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi ma'lumotlari. <https://mift.uz/uz/menu/xalqaro-shartnomalar>
7. ICSID (2021). List of Contracting States and Other Signatories of the Convention. World Bank.
8. O‘zbekiston Respublikasining 2006-yil 16-oktabrdagi "Xalqaro tijorat arbitraji to‘g‘risida"gi O‘RQ-64-son Qonuni // O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2006 y., 42-son, 416-modda.
9. Farxutdinov I.Z. (2014). Mezhdunarodnoye investitsionnoye pravo i protsess. Moscow: Prospekt.
10. Dolzer R. and Schreuer C. (2012). Principles of international investment law. Oxford University Press.

Research Science and
Innovation House